

with its insufficient strength that may lead to their destruction. In addition it is necessary to pay attention to the Law of Ukraine «On the operative-search activity», because it can be argued that the existence of these two legislative acts – is a relic of the ancient traditions and the preservation of conservatism in the former evaluation of the OSA as activities purely secret. For decades scientific discussions about the feasibility and necessity of processualisation of the OSA are sustained. An important step was the introduction to section 21 of the criminal processing code «The covert investigative (search) actions», that are actually regulated by the unofficial documentation of criminal activities in criminal proceedings. But this type of documentation is limited by the Law of Ukraine «On the OSA», albeit in a different form. And the save of the duplication is not only a violation of the basics of the legislative technique, but also a creation of the preconditions for violations guaranteed by the Constitution of Ukraine of rights and freedoms of citizens in the process of enforcement.

Therefore, even following the western experience our legislators managed to take the most controversial moments and put them on the already established social relations without taking into account national peculiarities. In the West the OSA is apart from the criminal procedure and is governed by a separate legislation. We try to sit on two chairs, causing a significant number of inconsistencies provoking controversy during the application of legal norms in practice. As a result the secret activity requiring a very careful regulation is obscured. Without doubt, the evolution of the criminal process is extremely important, however, and the specifics of the OSA requiring no less attention have not been canceled.

Key words: *criminal process, development, law, society, state, politics, system, rights and freedoms of citizens, restrictions on infringement of rights.*

УДК 343.13:343.123
О.Р. Мала

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

На підставі наукового аналізу положень чинного законодавства в статті розглянуто особливості цивільного позову прокурора про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель. Докладно висвітлено питання, пов'язані з визначенням переліку підстав та предмета позову прокурора вказаної категорії. Проаналізовано діяльність прокурора щодо відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель, як у межах, так і поза межами кримінального судочинства.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, цивільний позов, прокурор, державні закупівлі, інтереси держави, шкода.

Постановка проблеми. Прокурорська практика свідчить, що випадки нерационального використання, а подекуди вчинення кримінальних правопорушень, які полягають у розкраданні, привласненні бюджетних коштів під

час здійснення державних закупівель, мають поширений характер. Діяльність прокурора в кримінальних провадженнях вказаної категорії є ефективною лише в разі відшкодування державі шкоди, заподіяної злочином у сфері державних закупівель. Зважаючи на економічну ситуацію в державі, необхідно суттєво мобілізувати зусилля прокурорів на вказаному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, присвячені дослідження А.М., Бойка, І.М. Горбачової, О.П. Кучинської, Д.Ф. Плачкова, І.В. Ткача, П.В. Хряпінського та інших вітчизняних дослідників. Утім, в аспекті здійснення державних закупівель зазначеній проблематиці приділена недостатня увага.

Формування цілей. З огляду на зазначене, метою статті є визначення особливостей підстав, предмета та процесу доказування цивільного позову прокурора про відшкодування шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель.

Виклад основного матеріалу. Статтею 128 Кримінального процесуального кодексу України передбачено можливість під час кримінального провадження пред'явити до підозрюваного, обвинуваченого або до осіб, які за законом несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, цивільний позов [1]. Судово-слідча практика свідчить, що центральне місце серед форм відшкодування шкоди, спричиненої кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, посідає саме пред'явлення та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні. Особливим суб'єктом, який має право заявляти позови зазначеної категорії, є прокурор.

Із аналізу норм чинного Кримінального процесуального кодексу України можна дійти висновку, що підставами позову про відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель є: 1) факт вчинення кримінального правопорушення під час здійснення державних закупівель; 2) наявність шкоди; 3) причинно-наслідковий зв'язок між указаним діянням та шкодою; 4) порушення інтересів держави.

Із урахуванням вимог чинного КПК України, наявність у Єдиному реєстрі досудових розслідувань відомостей про вчинення відповідного кримінального правопорушення під час здійснення державних закупівель свідчить про наявність першої підстави позову прокурора в кримінальному провадженні.

До найбільш типових кримінальних правопорушень у цій сфері, що погребують вжиття прокурором заходів цивільно-правового характеру, можна віднести: завищення обсягів робіт, вартості послуг, ціни товарів, що купувалися за бюджетні кошти; відсутність конкурсу при закупівлях;

невиконання чи неналежне виконання укладених за результатами тендеру договорів тощо.

Нерідко тендерними комітетами укладаються договори про закупівлю за державні кошти товарів, робіт, послуг за цінами, що перевищують середню вартість об'єкта закупівлі, що існує на ринку. Службовими особами комітетів із конкурсних торгів допускаються зловживання під час проведення процедури закупівлі товарів, робіт чи послуг у одного учасника, не досліджуються документи щодо відсутності конкуренції на ринку товарів, послуг, робіт. До участі в конкурсах допускаються пов'язані особи, тобто комерційні структури, що мають одних і тих же засновників.

Законодавство про державні закупівлі найчастіше порушується під час придбання продуктів харчування, обладнання, медикаментів, приміщень для закладів медицини, освіти, соціального захисту населення та фондів соціальної спрямованості, а також при здійсненні ремонтних робіт. Також поширеними є зловживання під час закупівлі нафтопродуктів і робіт із ремонту автошляхів.

Для відшкодування шкоди, спричиненої вищевказаними правопорушеннями, предметом позовних вимог може бути: визнання недійсними рішень органів влади, уповноважених проводити державні закупівлі; визнання недійсними результатів торгів із закупівлі та укладених за їх результатами договорів; розірвання договорів через їх невиконання чи неналежне виконання, стягнення збитків, заподіяних невиконанням чи неналежним виконанням цих договорів; стягнення коштів, сплачених авансом за виконання робіт, які не було розпочато у строк, тощо.

Однак не всі вищеперераховані вимоги можуть бути предметом позову прокурора в кримінальному провадженні. Так, статтею 128 КПК України передбачено можливість пред'явлення в кримінальному провадженні позову лише про відшкодування шкоди. Предметом позову може бути лише та шкода, яка заподіяна саме кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, і впливає із обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні.

Отже, із аналізу чинного законодавства випливає, що в рамках кримінального провадження не розглядаються: спори, не пов'язані із відшкодуванням шкоди (наприклад, про визнання недійсними цивільно-правових угод, застосування наслідків їх недійсності); регресні позови; спори, які впливають із публічно-правових відносин (підвідомчі адміністративним судам); спори, підвідомчі господарським судам; спори про відшкодування шкоди, що раніше були предметом судового розгляду між тими ж сторонами й із тих же підстав.

Так, наприклад, питання про скасування незаконного рішення суб'єкта владних повноважень вирішується в порядку адміністративного

судочинства, оскільки спір випливає з публічно-правових відносин і підсудний адміністративним судам.

Спори, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, розглядаються лише господарськими судами. З аналізу статистичних даних органів прокуратури доходимо висновку, що предметом позову прокурора вказаної категорії в кримінальному провадженні, зазвичай, є шкода в розмірі, що становить різницю між ринковою ціною на товар, роботи, послуги та ціною, за якою проведено закупівлю.

Наступною підставою позову прокурора про відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель, яка підлягає обґрунтуванню у позові, є наявність факту порушення інтересів держави. Зазначена підстава є спеціальною, з якою чинне законодавство пов'язує саме позовну діяльність прокурора. При цьому не потрібно допускати підміни суб'єктів владних повноважень, до компетенції яких віднесені відповідні повноваження. Зокрема, у статтях 7, 8 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 року визначено органи, уповноважені за здійснення державного регулювання та контролю у сфері державних закупівель, серед яких: Уповноважений орган – Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, а також у межах своїх повноважень органи казначейства, фінансові інспекції, Рахункова палата, Антимонопольний комітет України [2].

При прийнятті рішення щодо пред'явлення позову прокурорам слід оцінювати насамперед повноту та своєчасність заходів щодо усунення порушень, стягнення збитків, які вжито державними органами, зокрема, підрозділами державної фінансової інспекції на місцях, самими замовниками.

Установивши наявність підстав для представництва інтересів держави шляхом пред'явлення позову про відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель, у кримінальному провадженні, прокурор при підготовці такого позову в кримінальному провадженні повинен вирішити такі питання: чи підлягає спір вирішенню в порядку кримінального провадження; визначити сторони в цивільному позові; визначити розмір шкоди, що підлягає відшкодуванню; сформулювати позовні вимоги.

Вирішення питання, чи підлягає спір розгляду в порядку кримінального провадження, має важливе значення, оскільки залежно від характеру правовідносин, що виникли внаслідок вчиненого кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, їх суб'єктного складу, наслідків тощо, позовна діяльність щодо усунення наслідків, спричинених зазначеними діяннями, може здійснюватись як у кримінальному, так і цивільному, господарському чи адміністративному судочинстві.

Правильне визначення прокурором сторін позовної заяви має важливе значення для подальшої перспективи її судового розгляду. Якщо прокурор звернувся в інтересах неналежного позивача, тобто особи, яка не має права вимоги, процесуальна можливість його заміни законодавством узагалі не передбачена, через що суд залишає позов прокурора без задоволення.

Відповідно до ч. 2 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у випадку порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу [3].

Наявність таких обставин повинна бути обґрунтована прокурором у позовній заяві.

Позивачем у позові зазначеної категорії, зазвичай, є замовник товарів, робіт і послуг за державні кошти. До них належать органи державної влади й органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи (підприємства, установи, організації) та їх об'єднання, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, якщо така діяльність не здійснюється на промисловій чи комерційній основі за наявності однієї з таких ознак: юридична особа є одержувачем бюджетних коштів та ушовноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, у межах такого фінансування; органи державної влади чи органи місцевого самоврядування або інші замовники володіють більшістю голосів у вищому органі управління юридичної особи; у статутному капіталі юридичної особи державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків. Із урахуванням положень частини 1 статті 128 Кримінального процесуального кодексу України, відповідачем за цивільним позовом у кримінальному провадженні є підозрюваний, обвинувачений або фізична чи юридична особа, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Відповідачем за цивільним позовом про відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель, зазвичай, є переможець процедури закупівлі – учасник, пропозицію конкурсних торгів або цінову пропозицію якого визнано найбільш економічно вигідною та акцентовано в разі проведення торгів (конкурсних торгів), або учасник, пропозицію якого акцентовано за результатами застосування переговорної процедури закупівлі. При цьому під час досудового розслідування повинно бути встановлено факт порушення вказаною особою законодавства під час здійснення державних

закупівель (завищення обсягів робіт, вартості послуг, ціни товарів, що купувалися за бюджетні кошти, тощо).

Під час підготовки позову необхідно встановити розмір шкоди, яка підлягає відшкодуванню. Відповідно до статті 91 КПК України серед обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, зазначено вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Для підтвердження факту порушення процедури здійснення державних закупівель і розміру шкоди, спричиненої в результаті її порушення, під час досудового розслідування прокуророві необхідно ініціювати проведення ревізії органами Державної фінансової інспекції. При цьому слід мати на увазі, що на підставі Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року пункт 6 статті 36 Кримінального процесуального кодексу України, який передбачав право прокурора призначати ревізії та перевірки, виключено. Нагомість частиною 6 статті 11 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року позапланова виїзна ревізія може здійснюватися лише за наявності підстав для її проведення на підставі рішення суду [4].

Отже, для встановлення шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями під час здійснення державних закупівель, прокурор повинен звернутися до слідчого судді з клопотанням про призначення позапланової ревізії. Ревізія полягає в документальному та фактичному аналізі догримання підконтрольними установами законодавства про державні закупівлі та проводиться органом державного фінансового контролю на всіх стадіях державних закупівель. Результати ревізії державних закупівель викладаються в акті.

У разі встановлення фактів завищення суми безпідставно отриманих коштів під час проведення процедури державної закупівлі, позовні вимоги слід формулювати як стягнення майна, набутого без достатньої правової підстави на підставі статей 1212 - 1214 Цивільного кодексу України. Ці кошти становлять різницю між ринковою ціною на конкретний товар і ціною, за якою проведено закупівлю.

Для усунення наслідків кримінальних правопорушень під час здійснення державних закупівель прокурор може пред'являти позови поза межами кримінального судочинства – у цивільному, господарському або адміністративному судочинстві.

Основною категорією позовів у цій сфері, що підлягають розгляду в господарському суді, є позови щодо визнання недійсними рішень комітетів із конкурсних торгів (результатів торгів) із закупівлі та укладених за їх результатами договорів у разі, якщо порушення законодавства з питань державних закупівель допускаються учасниками торгів до укладення та під час укладення договору про державну закупівлю.

Правовою підставою для визнання правочинів (договорів) недійсними є загальні норми цивільного законодавства – статті 203, 215 Цивільного кодексу України, що передбачають повернення сторонами всього отриманого за договором (двостороння реституція) [5].

Одним із найважливіших питань для визначення законності здійснення закупівлі конкретних товарів, робіт чи послуг за державний кошт є дослідження відповідності конкурсних пропозицій (цінових пропозицій) вимогам документації конкурсних торгів (запитів для участі в процедурі цінових пропозицій) і законодавству.

Під час вивчення цього питання досліджуються подані конкурсні пропозиції учасників торгів і документи, що наявні в складі конкурсних пропозицій щодо їх відповідності документації конкурсних торгів та Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 року.

Перш за все необхідно дослідити, чи наявні всі документи, передбачені документацією конкурсних торгів. У цьому випадку вивчення базується на зіставленні поданих учасниками конкурсних пропозицій (цінових пропозицій) із вимогами документації конкурсних торгів (запрошення до участі в торгах).

До того ж слід зазначити, що документи, подані на підтвердження кваліфікаційних та інших вимог, мають бути чинними на дату розкриття або пізнішу дату, якщо інше не встановлено документацією конкурсних торгів або законодавством.

Конкурсні торги проводяться на підставі документації конкурсних торгів, якою визначаються вимоги до учасників торгів, процедурні питання тощо. Так, відповідно до частини 3 статті 22 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 року документація конкурсних торгів не повинна містити вимог, що обмежують конкуренцію та призводять до дискримінації учасників. Зокрема, у документації замовник для надання переваги вже «визначеному переможцю торгів», при закупівлі товарів, робіт чи послуг може встановлювати вимоги, які безпосереднього відношення до виконання робіт чи послуг не мають, визначати конкретних виробників товарів, надавати перевагу місцевим виробникам продукції чи юридичним особам тощо. Встановлення вказаних вимог обмежує конкуренцію та спотворює основні принципи закупівель.

Окремо слід зосередити увагу на наявності документально підтвердженої інформації про відповідність учасників кваліфікаційним критеріям, передбаченим частиною 2 статті 16 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 року. Замовник може встановлювати кваліфікаційні критерії, яким повинні відповідати учасники торгів. Зокрема, наявність обладнання та матеріально-технічної бази; наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід;

наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічних договорів; наявність фінансової спроможності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, довідка з обслуговуючого банку про відсутність (наявність) заборгованості за кредитами).

При цьому, вивчаючи відповідність учасників закупівлі зазначеним вище вимогам, необхідно мати на увазі, що всі пропозиції конкурсних торгів, які відповідають зазначеним кваліфікаційним критеріям, та за відсутності інших підстав для їх відхилення допускаються до оцінки.

У випадку невідповідності учасника кваліфікаційним критеріям його пропозиція відхиляється на підставі пункту 3 частини 1 статті 29 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10 квітня 2014 року. Отже, відхилення таких пропозицій є обов'язком замовника, а не його правом.

Також у документації торгів замовник зобов'язаний передбачити подання учасниками торгів документів щодо спростування того, що учасника або його представника було притягнуто до відповідальності за вчинення у сфері державних закупівель корупційного правопорушення, його засудження за злочин, пов'язаний із порушенням процедури закупівлі, або інший злочин, учинений із корисливих мотивів, судимість з якого не знято або не погашено у встановленому законом порядку; учасника визнано у встановленому законом порядку банкрутом та стосовно нього відкрито ліквідаційну процедуру.

Отже, під час вивчення цього питання досліджуються: протоколи оцінки та визначення переможця процедури закупівлі; документація конкурсних торгів; конкурсні пропозиції учасників торгів; повідомлення про акцепт і про результати торгів.

За підсумками проведення конкурсних торгів повинна бути обрана найбільш економічно вигідна пропозиція, а саме пропозиція, що відповідає всім критеріям та умовам, визначеним у документації конкурсних торгів, і визнана найкращою за результатами оцінки конкурсних пропозицій. Так, переможцем процедури запиту цінових пропозицій визнається учасник, який подав пропозицію, що відповідає вимогам замовника, зазначеним у запиті цінових пропозицій та яка має найнижчу ціну.

Вирішуючи питання щодо життя заходів цивільно-правового характеру у сфері державних закупівель, слід звертати увагу на таке.

Договір про закупівлю укладається в письмовій формі відповідно до положень Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про здійснення державних закупівель».

Істотними умовами договору про закупівлю обов'язково є предмет договору (найменування, номенклатура, асортимент); кількість товарів, робіт і послуг та вимоги щодо їх якості; порядок здійснення оплати; ціна

договору; термін та місце поставки товарів, надання послуг, виконання робіт (строк дії договору), права й обов'язки сторін; зазначення умови щодо можливості зменшення обсягів закупівлі залежно від реального фінансування видачків; відповідальність сторін.

Умови договору про закупівлю не повинні відрізнятися від змісту пропозиції конкурсних торгів (зокрема, ціни за одиницю продукції) переможця процедури закупівлі та не повинні змінюватися після укладення договору про закупівлю до повного виконання зобов'язань сторонами.

Підставою позову прокурора може бути невідповідність умов договору положенням документації конкурсних торгів.

Для усунення наслідків кримінального правопорушення у сфері державних закупівель прокурор може пред'явити позов про визнання незаконними результатів державних закупівель і відповідного договору через те, що їх проведення та укладення суперечать інтересам держави й суспільства, тобто застосування односторонньої рестигуції розглядається у порядку господарського судочинства.

Правочинами, що посягають на суспільні, економічні та соціальні основи держави, є правочини, спрямовані на використання всупереч закону комунальної, державної або приватної власності; правочини, спрямовані на незаконне відчуження або незаконне володіння, користування, розпорядження об'єктами права власності українського народу тощо.

Для визнання зобов'язання таким, що вчинено з метою, яка завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, необхідною є наявність вини фізичних осіб, які підписували договір, що проявляється у формі умислу, який спрямований на отримання неправомірної вигоди, наприклад, товарів, робіт, послуг по заниженим цінам. Такий умисел повинен виникнути до моменту укладення договору.

Якщо господарське зобов'язання визнано недійсним як таке, що вчинено з метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, то за наявності наміру в обох сторін – у разі виконання зобов'язання обома сторонами – у дохід держави за рішенням суду стягується все одержане ними за зобов'язанням, а у випадку виконання зобов'язання однією стороною з другої сторони стягується в дохід держави все одержане нею, а також усе належне з неї першій стороні на відшкодування одержаного. У разі наявності наміру лише в однієї зі сторін усе одержане нею повинно бути повернуто другій стороні, а одержане останньою або належне їй на відшкодування виконаного стягується за рішенням суду в прибуток держави.

При доказуванні вини юридичної особи у формі умислу при укладанні угод з метою, завідомо суперечною інтересам держави та суспільства, потрібно довести, що сторони усвідомлювали або повинні були усвідомлювати прогиправність угоди, що укладається, і суперечність її

мети інтересам держави та суспільства й прагнули або свідомо допускали настання протиправних наслідків. Намір юридичної особи визначається як намір тієї посадової або іншої фізичної особи, яка підписала договір від імені юридичної особи, маючи на це належні повноваження. За відсутності таких даних наявність наміру у юридичної особи не може вважатися встановленою.

Правочин, який вчинено з метою, що завідомо суперечить інтересам держави і суспільства, водночас є таким, що порушує публічний порядок, а тому згідно з частиною 2 статті 228 Цивільного кодексу України є нікчемним. Визнання такого правочину недійсним судом не вимагається.

Ще один вид позову у сфері державних закупівель – позов про розірвання договору купівлі-продажу, укладеного за результатами тендеру, а також стягнення коштів, який пред'являється у разі невиконання зобов'язань за договорами про закупівлю.

Під час підготовки позовних заяв із цього питання досліджуються договори, додаткові угоди до договорів, платіжні доручення, накладні, бухгалтерські реєстри.

Для підготовки якісної позовної заяви необхідно співставити умови укладених договорів (у частині оплати) із фактично здійсненими перерахунками коштів; проаналізувати правильність і своєчасність виконання договірних зобов'язань постачальниками.

Під час вивчення документів слід звернути увагу на відповідність істотних умов укладених договорів (ціна за одиницю, кількість/обсяг, загальна вартість) із розміром фактично сплаченої суми та поставленими товарно-матеріальними цінностями (виконаними роботами, наданими послугами).

Одним із найпоширеніших порушень умов тендерних угод є несвоєчасна поставка товарів, виконання робіт, надання послуг, а також неналежна їх якість і комплектність. При цьому слід мати на увазі, що відповідно до статті 231 Господарського кодексу України у випадку, якщо порушено господарське зобов'язання, у якому хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектора економіки, або порушення пов'язано з виконанням державного контракту чи виконання зобов'язання фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту, штрафні санкції застосовуються, якщо інше не передбачено законом чи договором. Розмір та порядок застосування штрафних санкцій чітко визначено в статтях 231, 232 Господарського кодексу України [6].

Правова позиція Вищого господарського суду України щодо стягнення штрафних санкцій викладена в постановках від 27.11.2003 у справі № 5011-11/8451-2012 за позовом Міністерства охорони здоров'я України до ТОВ «Горал» про стягнення штрафних санкцій за поставку неякісного

товару; від 18.06.2013 у справі № 5016/1447/2912 (3/78) за позовом Державного підприємства заводу «Електроважмаш» до ТОВ «Сонар» про стягнення санкцій за поставку неякісної продукції тощо. [7].

Під час підготовки прокурором позовів у сфері державних закупівель як докази можливо використати такі документи:

- процесуальні документи кримінального провадження (вироки судів, повідомлення про підозру, обвинувальні акти тощо);
- акти планової чи позапланової перевірки дотримання вимог законодавства органами державного фінансового контролю, вимоги про необхідність усунути порушення закону, винесені за результатами перевірки;
- висновки експертів про зниження ціни договору чи завищення вартості виконаних робіт;
- примірники господарських договорів;
- фінансово-господарські документи, що підтверджують передачу товарів, виконання робіт (послуг) за договором - товарно-транспортні накладні, податкові накладні, рахунки-фактури, довіреності на отримання товарно-матеріальних цінностей, акти приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг) тощо.

Висновки. З огляду на вищевикладене, можна дійти висновку про те, що підготовка та пред'явлення цивільного позову як важлива складова позовної прокурора включає цілий комплекс дій, направлених на своєчасне, реальне поновлення прав громадян та інтересів держави, усунення інших суспільно небезпечних наслідків, заподіяних кримінальним правопорушенням. Досягнення вказаного результату можливо за наявності правильно оформленого та обґрунтованого позову, який відповідає вимогам чинного законодавства.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року // Голос України. - 2012. - № 90-91.
2. Про здійснення державних закупівель : Закон України від 10 квітня 2014 року // Голос України. - 2014. - № 78.
3. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року // Голос України. - 2014. - № 206 (5956). - С. 11-24.
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 13. - Ст. 110.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 40. - Ст. 356.
6. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18. - Ст. 144.

7. Єдиний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Малая О.Р. Деятельность прокурора по возмещению ущерба, причиненного уголовными правонарушениями при осуществлении государственных закупок

На основании научного анализа положений действующего законодательства в статье рассмотрены особенности гражданского иска прокурора о возмещении ущерба, причиненного уголовными правонарушениями при осуществлении государственных закупок. Детально освещены вопросы, связанные с определением оснований и предмета иска прокурора указанной категории. Проанализирована деятельность прокурора по возмещению ущерба, причиненного уголовными правонарушениями при осуществлении государственных закупок, как в уголовном, так и в других видах производств.

Ключевые слова: *уголовное производство, уголовное правонарушение, гражданский иск, прокурор, государственные закупки, интересы государства, ущерб.*

Mala O.R. Prosecutor's operation with regard to compensation of damage, inflicted by criminal offences when making state procurements

Because of a scientific analysis of provisions of the legislation in force, the article considers the peculiarities of a civil claim by prosecutor on compensation of damage inflicted by criminal offences when making state procurements. The grounds for a claim of a mentioned category by prosecutor, namely: the fact that a criminal offence has been committed while making state procurements, a fact of damage, a cause-and-effect connection between the mentioned offence and the damage, violation of interests of state, are being defined and analyzed.

The conclusion is being made, that while solving an issue of whether there are grounds necessary to file a claim, first of all, a prosecutor should evaluate the completeness and timely execution of measures, aimed to remedy the violations; recovery of damages by state agencies, in particular – by local departments of the state financial police, by those in charge of making state procurements, in order to avoid its replacement.

Taking into consideration the most typical criminal offences, when making state procurements the subject of a claim by prosecutor on compensation of damages, is defined. A prosecutor's operation with regard to compensation of damages, inflicted by criminal offences when making state procurements, as within, so beyond criminal justice, is analyzed. The recommendations are developed, regarding drafting and filing a civil claim by prosecutor on compensation of specified damage in a criminal proceeding. The issues related to drafting and filing claims by prosecutor on finding invalid the decisions by committees for competitive bidding (results of bidding) on purchase and contracts, concluded following them; denunciation of a purchase and sales contract, concluded following the bidding, are outlined in detail.

Taking into account the last amendments, introduced to the criminal procedure legislation, the powers of prosecutor on collection of evidence to sustain a claim, are being defined.

Key words: *criminal proceeding, criminal offense, civil claim, prosecutor, state procurements, interests of state, damage.*

УДК 343.851

В.О. Малярова

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ

У статті розглянуто деякі актуальні питання щодо систематизації способів вчинення торгівлі людьми для сексуальної експлуатації. Спосіб вчинення розглянуто як один із найважливіших компонентів механізму злочину, поняття якого відноситься до числа дискусійних у сучасній криміналістиці.

Способи приготування злочину проаналізовано з огляду на те, що найчастіше торгівля людьми для сексуальної експлуатації та використання в порнобізнесі вчиняється групою осіб за попередньою змовою або організованою злочинною групою.

Ключові слова: *торгівля людьми, сексуальна експлуатація, спосіб вчинення злочину, механізм злочину.*

Постановка проблеми. Актуальність вивчення способів вчинення торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини в криміналістичному аспекті не потребує підтвердження: отже, на сьогодні розкриття, розслідування або запобігання злочинам цієї категорії є одним із пріоритетних завдань для правоохоронних органів багатьох країн світу. Зрозуміло, що способи вчинення мають важливе значення не тільки тому, що містять сукупність кількісних і якісних ознак, які обумовлюють розробку та вибір прийомів, засобів і методів, спрямованих на розкриття, розслідування й запобігання торгівлі людьми. Дуже важливим є той фактор, що дані про спосіб вчинення злочину дозволяють встановити не тільки обставини його скоєння, технічні засоби, що використовувалися, сліди злочину й коло причетних осіб, а й нерідко особистісні характеристики злочинця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми протидії торгівлі людьми у своїх дослідженнях приділяли увагу зокрема такі науковці, як В.К. Весельський, В.О. Малярова, Л.В. Сердюк, М.П. Шуруб. Утім способи вчинення торгівлі людьми потребують глибшого наукового аналізу.

Формування цілей. Метою статті є дослідження окремих питань систематизації способів вчинення торгівлі людьми для сексуальної експлуатації.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за цю категорію злочинів (ст. 149 Кримінального кодексу України), містять такий перелік дій злочинців, із якими законодавець пов'язує настання суспільно небезпечних наслідків: торгівлю людьми або